

ЁЛҒОН ГУВОҲЛИК БЕРИШ ЖИНОЯТИНИНГ ИЖТИМОЙ ХАВҒЛИЛИГИ ВА УМУМИЙ ТАВСИФИ

Тахиров Фарход

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги
университети кафедра профессори, ю.ф.д.

<https://www.doi.org/10.37547/ejlfas-v03-i02-p1-32>

ARTICLE INFO

Received: 16th February 2023

Accepted: 24th February 2023

Online: 25th February 2023

KEY WORDS

Жиноят ҳуқуқи, ёлғон
гувоҳлик бериш, одил судлов,
квалификация, ижтимоий
хавфлилик.

ABSTRACT

Мақолада Ўзбекистон Республикасида сўнги йилларда амалга оширилаётган жиноят ҳуқуқи соҳасидаги ҳуқуқий ислоҳотлар мазмуни ёритилган, айниқса, ёлғон гувоҳлик бериш жиноятининг ижтимоий хавфлиги, мазкур жиноятларнинг умумий тавсифи тўғрисида батафсил илмий мушоҳада қилинган.

Мамлакатимизда ўтказилаётган суд-ҳуқуқ ислоҳотлари суд, прокуратура ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, давлат ва жамият манфаатларини ҳимоя қилиш борасидаги ўрнини юксалтиришни тақозо этади. Одил судловнинг муваффақиятли амалга оширилиши нафақат мазкур органлар томонидан ҳуқуқ нормаларига тўлиқ риоя этилишига боғлиқ, балки гувоҳларнинг ҳамда одил судлов фаолиятига жалб этилган бошқа шахсларнинг фуқаролик бурчини беғараз ва холис бажаришига ҳам кўп жиҳатдан боғлиқ. Бугунги кунда жиноятчиликка қарши самарали кураш олиб боришда гувоҳ кўрсатувларининг аҳамияти улкан. Чунки, ҳозирги замон жиноят-процессида гувоҳларнинг кўрсатувлари исботлашнинг ўта муҳим воситаси бўлиб ҳисобланади[1].

Ёлғон гувоҳлик бериш эса, кенг тарқалган, ўсишга мойил, ижтимоий хавфли ҳамда одил судловга қарши латент жиноятлардан бўлиб ҳисобланади. Жиноят ва фуқаролик ишлари бўйича объектив ҳақиқатни аниқлашда гувоҳ ва жабрланувчи кўрсатувлари жуда муҳим аҳамиятга эга[2].

Одил судловга қарши жиноятлар Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексида алоҳида бобга ажратилишининг сабаби ҳам, одил судлов органлари фаолиятини давлат ҳамда жамият учун ўта зарурлиги ҳамда одил судловни жиний тажовузлардан алоҳида муҳофаза этиш зарурияти билан изоҳланади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг XVI боби “Одил судловга қарши жиноятлар”, деб номланиб, жиноят ҳуқуқи назариясида ушбу жиноятлар одил судлов органлари нормал фаолиятига дахл этувчи жиноятлар сифатида белгиланган. Одил судлов Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқ, фақатгина судлар томонидан амалга оширилади.

Юридик адабиётларда одил судловга қарши жиноятлар дейилганда, суриштирувчи, терговчи, прокурор, суд, шунингдек, бошқа фуқаролар томонидан

суриштирув, дастлабки тергов, суд иш юритуви ва жазони ижро этишни тартибга солувчи қонунларни бузиш йўли билан одил судлов ва шахс манфаатларига зарар етказадиган, ҳамда шу билан судга жиноят ёки фуқаролик ишлари бўйича одил судловни амалга ошириш вазифаларига тўсқинлик қилувчи қасддан содир этиладиган ҳаракатлар тушунилади, деб таъриф берилади[3].

Бизнинг фикримизча, одил судловга қарши жиноятлар- суриштирувчи, терговчи, прокурор, судья, шунингдек, жиноят процессининг бошқа иштирокчилари томонидан суриштирув, дастлабки тергов ҳамда суд иш юритуви тартибига оид қонунларни бузиш йўли билан одил судлов ва шахс манфаатларига зарар етказадиган, шу билан судга жиноят, фуқаролик ёки хўжалик ишлари бўйича одил судловни амалга ошириш вазифаларига тўсқинлик қилувчи қасддан содир этиладиган ижтимоий хавfli қилмишлардир.

Маълумки, жиноят қонунида жамият учун жиддий зарар етказувчи, инсон ҳуқуқ ва эркинликлар ҳамда қонуний манфаатларини қўпол тарзда бузувчи жиноий қилмишлар учун жавобгарлик ҳамда жазо чоралари белгиланган. Одил судлов манфаатларига қарши қаратилган жиноятлар ҳам шулар жумласига мансубдир. Жиноий тажовузларнинг бошқа гуруҳларидан фарқли равишда, одил судловга қарши жиноятларни уларнинг субъектларига қараб таснифлашимиз мумкин. Хусусан, юридик адабиётларда одил судловга қарши жиноятларни уч гуруҳга ажратилганлигининг гувоҳи бўлишимиз мумкин:

1. Одил судлов функциясини амалга ошириш маъсулияти юкланган шахслар томонидан содир этиладиган жиноятлар.
2. Процессуал мажбурлов чоралари қўлланилган шахслар томонидан содир этилган жиноятлар
3. Одил судловни амалга ошириш мажбурияти фуқаролик бурчи бўлган ёки қонунан зиммасига юклатилган шахслар томонидан амалга оширилган жиноятлар[4].

Кўриб турганимиздек, биз тадқиқ этаётган мавзу одил судловга қарши жиноятларнинг учунчи гуруҳига яъни “одил судловни амалга ошириш мажбурияти фуқаролик бурчи бўлган ёки қонунан зиммасига юклатилган шахслар томонидан амалга оширилган жиноятлар” тоифасига киради.

Юқоридагиларга асосан таъкидлаш лозимки, ёлғон гувоҳлик бериш жиноятига қарши кураш муҳим аҳамиятга эга, чунки ушбу қилмиш нафақат одил судлов манфаатларига ва жиноятчиликка қарши курашга салбий таъсир кўрсатади, балки судлар ва одил судловга кўмаклашувчи бошқа органларнинг обрўйига ҳам путур етказади.

Ёлғон гувоҳлик бериш жазодан қутулишга бўлган ишончини кучайтириб жавобгарликнинг муқаррарлиги принципини бузади. Ёлғон гувоҳлик берувчилар суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг обрўйини туширади, фуқаролар кўз ўнгида қонунга ҳурматсизликни очиқ-ойдин намоён этади[5].

Ушбу жиноят жиноят ишини тўла, ҳар томонлама ва объектив тергов қилиниши ва одил судлов амалга оширилишига тўсқинлик қилибгина қолмай, қонуний ҳукм ёки фуқаролик ва хўжалик ишлари бўйича қонуний ҳал қилув қарори чиқарилишига ҳам тўсқинлик қилади[6].

Юридик адабиётларда ҳам, ёлғон гувоҳлик беришнинг криминалогик масалалари, ушбу жиноятлар учун жиноий жавобгарлик масалалари кўриб чиқилган махсус тадқиқотлар кам учрайди. Мазкур тадқиқот бу борада мавжуд бўшлиқни тўлдиришга қаратилган. Суд-тергов амалиётида ҳам ёлғон гувоҳлик берувчиларнинг шахси, ушбу жиноят латентлик даражаси, унинг олдини олиш чоралари механизмига оид маълумотлар етишмайди.

Ёлғон гувоҳлик бериш жиноятининг ижтимоий хавфлилиги ҳақида сўз борар экан, проф. М.Х.Рустамбоев шундай ёзади: “Ёлғон гувоҳлик бериш жиноятининг ижтимоий хавфлилиги шунда намоён бўладики, унинг содир этилиши дастлабки тергов ва суд органларини адашишига сабаб бўлади ҳамда ҳақиқий иш ҳолатларини аниқланиши учун ортиқча вақт ва сарф-харажатлар, шунингдек ортиқча куч сарфланишига олиб келади”[6].

Н. Говорков фикрича эса, ушбу жиноятнинг ижтимоий хавфлилиги нафақат жиноят ишларини тергов қилиш (кўриб чиқиш)ни мураккаблаштиришида, балки ғайриқонуний ҳукм чиқаришга олиб келиши мумкинлигида ҳам намоён бўлади. Шу боис ҳам жамоат, ҳам шахс манфаатларига путур етади[7].

Ёлғон гувоҳлик бериш жиноятининг ижтимоий хавфлилиги яна шунда ҳам намоён бўладики, ушбу қилмиш натижасида нафақат, одил судловни амалга оширувчи (суд органлари) ҳамда унга кўмаклашувчи (суриштирув, тергов, прокуратура органлари) органлар фаолиятига путур етказилади, балки, бу қилмишни содир этишга мажбурлашда, гувоҳ, эксперт, таржимоннинг ёхуд уларнинг яқин қариндошларининг соғилигига ҳам зарар етиши мумкин.

Юридик адабиётларда ёлғон гувоҳлик бериш дейилганда, нафақат гувоҳ ёхуд жабрланувчи кўрсатувлари, балки экспертнинг нотўғри хулоса бериши ва таржимоннинг нотўғри таржима қилиши каби қилмишлар ҳам ушбу жиноят таркиби доирасида бўлиши ҳамда ЎзР ЖК 238-моддаси билан жиноий жавобгарликка тортилиши лозимлиги қайд этиб ўтилган[8].

Бошқа яна бир қатор адабиётларда эса, ёлғон гувоҳлик беришга асосан, қариндошлар, дўстлар ва айбланувчи, гумонланувчи, судланувчини жавобгарликдан озод бўлишидан манфаатдор бўлган бошқа тоифа шахсларнинг уриниши, деб таъриф берилган[9].

Ёлғон гувоҳлик масаласини тадқиқ қилишда гувоҳлик иммунитетига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Гувоҳлик иммунитетини (лотинча *immunitas*-бирор нарсадан озод қилиш) – қонунда кўрсатилган шахсларни ўзига ва яқин қариндошларига нисбатан гувоҳлик бериш мажбуриятидан озод қилади.

Мустақилликка эришганимиздан кейин МДХга аъзо давлатлар орасида биринчи бўлиб, республикамиз Жиноят ва Жиноят процессуал кодексларида гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи ёки уларнинг яқин қариндошлари гувоҳлик бермаганликлари учун жавобгарликка тортилмасликларининг белгиланиши жиноят процессида инсон ҳуқуқ ва эркинликларини муҳофаза қилишда жуда катта аҳамиятга эга бўлди. Ушбу қоидага амал қилмаслик XX аср биринчи ярмидаги қатағонлар ҳамда ўтган асрнинг 80-йилларида “пахта иши” юзасидан қанчадан-қанча бегуноҳ кишиларнинг жавобгарликка тортилишига олиб келганлиги маълум.

Ёлгон гувоҳлик алоҳида жиноят иши бўйича тергов ёки суд муҳокамаси жараёнида исботлаш аҳамиятига эга бўлган ҳар қандай фактик ҳолатларга тааллуқли бўлиши мумкин. Гувоҳ фуқаролик ёхуд хўжалик ишлари бўйича ҳам ёлгон кўрсатув бериши мумкин[6].

Ёлгон кўрсатув бериш – бу ёлгоннинг кўринишларидан бири бўлиб, махсус субъект (гувоҳ, жабрланувчи) томонидан иш ҳолатларини аниқлаш жараёнида ҳамда қонунда белгиланган процессуал тартибда қайд этиш мобайнида амалга оширилади[10].

Ёлгон –ҳақиқатга зид, нотўғри, ҳақиқатни қасддан бузиб кўрсатиш; одатда, дарҳол текшириш мумкин бўлмаган ёки мушкул бўлган оғзаки маълумотлар беришда ифодаланади[11].

Юқоридаги фикрлардан хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ёлгон гувоҳлик бериш, одил судлов манфаатларига дахл этар экан, суд муҳокамасининг чўзилишига, кўшимча гувоҳлар чақирилишига, қайта экспертиза тайинланишига, жиноят ишининг кўшимча терговга қайтарилишига, айбдорнинг оқланишига, айбсиз шахснинг жазога ҳукм қилинишига ҳамда ишни бошқача тарзда ноҳолисона ҳал этилишига олиб келади. Бу каби ҳолатлар ушбу жиноий қилмишнинг ижтимоий хавфлилик даражасини ифодалайди.

Ёлгон гувоҳлик беришнинг умумий тавсифи ҳақида фикр юритар эканмиз, ушбу жиноят бир қатор муҳим хусусиятлари билан характерланади, яъни ушбу қилмиш:

- одил судловнинг амалга оширилишига тўсқинлик қилади;
- жиноий ҳаракат шаклида содир этилиши мумкин;
- қасддан содир этилади;
- моддий, маънавий ёки жисмоний зарар етказиши;
- формал таркибли жиноят ҳисобланади;
- қонунийлик, одиллик ҳамда айб учун жавобгарлик принциплари кўпол тарзда бузилади;
- ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, айниқса суд органлари обрўйининг пасайишига сабаб бўлади.

Ёлгон инсон ҳаётининг ажралмас қисмидан бири, турли вазиятларда намоён бўлиб, турлича талқин қилинади. Руҳий соғлом, ақли расо, эс-хуши жойида инсоннинг ёлгон сўзлаши, одатда, реал мотивлар билан белгиланади ҳамда аниқ мақсадларга эришишга йўналтирилган бўлади. Ёлгон гувоҳлик бериш худбинона мотивлар асосида ишлатилиши, бошқа шахслар ҳисобига бойлик орттириш каби ғаразли мақсадларни кўзлаши мумкин.

Ёлгон гувоҳлик беришнинг мотиви ва мақсади жиноятни квалификация қилишга таъсир қилмайди.

References

1. Григорьев Ф.Г. Право свидетеля и других участников уголовного судопроизводства на обеспечение их безопасности. Вестник Московского университета. Серия 11. Право. 2006. № 3 С-91
2. Умархонов А. Ёлгон кўрсатма бериш // Ҳаёт ва қонун. № 3 2004. 23-24 б.

3. Гулямов З.Х. Преступления против правосудия // Под ред. и с предисловием д.ю.н., проф. У.Таджихонов. – Ташкент, 1997. – С.40.
4. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: Учебник / Под ред. проф. Б.В.Здравомыслова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Юристъ, 1999. – С. 431-432.
5. Горелик А.С., Лобанова В.Л. Преступления против правосудия. СПб, 2005 –С 203
6. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар. Махсус қисм. Т.: «Yuridik adabiyotlar publish», 2021.
7. Говорков. Н. Лжесвидетели /Н. Говорков.//Законность. -2005. - № 1. - С. 33 – 34.
8. Юридик энциклопедия / Юридик фанлар доктори, профессор У.Таджихоновнинг умумий таҳрири остида. – Т.: “Шарқ”, 2001. – 143-б.
9. Дзаурова М. Лжесвидетельство - преступление против правосудия // Общенациональная газета Республики Ингушетия, № 140 (9661), 2005 год 15 ноября. С.2.
10. Бобранов И. Проблемы квалификации принуждения к даче показаний (ст. 302 УК РФ) // Уголовное право. 2005 № 2. –С 8-10
11. Еникеев М.И., Кочетков О.Л. Общая, социальная и юридическая психология. Краткий энциклопедический словарь.-М.: Юрид. лит., 1997.-С. 101.